

VEĽKÝ ČIERNOMORSKÝ REGIÓN V MENIACOM SA GEOPOLITICKOM KONTEXTE

THE WIDER BLACK SEA REGION WITHIN THE CHANGING GEOPOLITICAL CONTEXT

*КИНДЫБАЛЮК Оляна** (KINDIBALYK Olyana)¹*

Abstract:

The article analyzes the situation in the Wider Black Sea region in conditions of instability and tensions of world system, reveals the geopolitical aspects of opposition between regional and extra-regional forces and non-state actors in the region. Special attention is paid to the analysis of the concept of „Wider Black Sea Region”, which is regarded as a process embodied in the space with the changing geography and gaining its weight due to its geopolitical importance.

The main difficulty was to find the correct definition of the investigated area, the boundaries of which are thought not in geographical, but on the contrary – in geopolitical categories. At the same time the internal integrity of the region didn't become an apparent that further complicates the perception of the Wider Black Sea region as an image of a single organic integrity. In this regard, the development of „a wider Black Sea resource” by virtue of integration projects such as the CIS, BSEC should be defined as not very successful. There was no states consistency on important issues, concentrated in the region. Moreover there was no single integration centre, which could perform as the guarantor of regional security.

Key words: the Wider Black Sea region, the integration processes, the region, the Russian Federation, the United States, the EU and NATO.

1 „VEĽKÝ ČIERNOMORSKÝ REGIÓN“: MEDZI TEÓRIOU A PRAXOU

V praxi súčasných medzinárodných vzťahov posledných rokov je veľmi populárna koncepcia „veľkých priestranstiev“. Ide o existenciu rozľahlých teritoriálnych formácií s viac

¹KINDIBALYK Olyana Igorevna PhD, Katedra svetovej politiky medzinárodných vzťahov, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Európska univerzita Moldavska, ul. Ghenadie Iablocikin, no. 2/1, Kišinev, Moldavská republika olyana.kindibalyk@gmail.com.

Kandidátka politických vied, docentka, vedecká pracovníčka Inštitútu právnických a politických štúdií Akadémie vied Moldavska, vedúca katedry svetovej politiky medzinárodných vzťahov Európskej univerzity Moldavska (Kišinev, Moldavská republika).

menej dohodnutými, pohyblivými hranicami, ktoré sa nazývajú regióny. Z technického hľadiska sa k pôvodnému názvu regiónu pridáva slovo „veľký“. V podstate to svedčí o zahrnutí do regiónu ďalších krajín, ktoré majú viac geopolitických, ako geografických dôvodov sem patriť. Mimoriadne aktuálne je to z hľadiska prehlbovania celkovej nestability vo svete, pod vplyvom premeny medzinárodného systému a formovania polycentrického modelu sveta. Ako názorný príklad môže poslúžiť región „Veľká Európa“, „Veľký Blízky východ“ alebo tiež „Veľký Čiernomorský región“, ktorého logickým pokračovateľom sa stal „Veľký Čiernomorsko-kaspický región“.

Existenciu daných formácií nie je možné skúmať odtrhnuto od geopolitických zmien. Naopak, procesy premeny sveta a sfér vplyvu bezprostredne prispievali ich vzniku. Treba však priznať, že pri určovaní hraníc týchto formácií čoraz väčšmi prevláda geopolitické kritérium nad prísne geografickým. V súvislosti s týmto priestorové hranice takéhoto útvaru sa stávajú syntetickými, a sám región sa mení s útvarem s prevažne geopolitickým obsahom. Ako príklad môžeme uviesť proces pretvárania východnej Európy na „Strednú a východnú Európu“ (ďalej SVE). Iniciátorom prehodnotenia európskych hraníc a autorom tohto pojmu bol nemecký kancelár Helmut Kohl. (Rasmus 2007) V jeho chápaní používanie termínu „Východná Európa“ vo vzťahu k Poľsku, Českej republike alebo Maďarsku nebolo správne, pretože takýto pohľad je umelým vynálezom čias studenej vojny, obdobia blokového, štruktúrneho protikladu Západu a Východu. V ponímaní Helmuta Kohla tento termín sa vzťahuje na Bielorusko a Ukrajinu. A zasa koncepcia „Stredná a východná Európa“ sa zakladá na chápaní toho, že štáty, ktoré zahŕňala, sa majú znova spojiť so Západnou Európou. Treba však povedať, že v poľskej politológii, (Aleksium, Beauvois, Ducray, Kloczowski 2009) ba aj v historiografii, sa Poľsko zaraďuje do Strednej a Východnej Európy (tomuto aspektu sa budeme venovať v ďalšej časti príspevku). Navyše, hovoriť, že krajina patrí do Východnej Európy, pokladáme za nekorektné a nevedecké.

Treba povedať, že poľskí historici významne prispeli do rozpracovania koncepcie SVE a príslušnosť Poľska k tomuto regiónu. Takýto názor zastával aj významný vedec J. Kloczowski, z iniciatívy ktorého vznikol v roku 1991 nešťátny Inštitút Strednej a východnej Európy v Ľubline. V roku 2000 pod vedením profesora Kloczowského vyšla dvojdielna kniha „Dejiny Strednej a východnej Európy“. Špecifikum SVE, podľa poľských historikov spočíva v osobitnej ceste rozvoja krajín tohto regiónu, ktorý je v podstate totožný s hranicami Rzeczypospolitej v období jej najväčšieho teritoriálneho rozšírenia. (Aleksium, Beauvois, Ducray, Kloczowski 2009) Profesor Kloczowski konštatuje, že hlavná úloha takéhoto prístupu spočíva v dokazovaní, že vývin Ruska a jeho dnešných hraníc a regiónov SVE prechádzal rôznymi etapami. (Biblikov, Tiškov, Volkov 2006)

Širokej palete prístupov k určeniu hraníc regiónu SVE sa nedá v podstate, vyhnúť, pretože sa dotýka nielen problému súčasnosti, ale aj minulosti. Rovnako dôležitou je otázka historickej pamäti a dedičstva komparatistiky. Všetky tieto otázky

vynášajú na povrch v interpretácii hraníc ustavične nové a nové obsažné vrstvy. Ako príklad môžeme spomenúť koncepciu „Druhej Európy“, ktorá podľa názoru Fedotovovej V.G. má za cieľ označiť krajiny SVE za krajiny „druhej ligy“ (Fedotova 1997) modernizácie. Bez ohľadu na nepretržité diskusie otázka hraníc danej koncepcie je do dnešného dňa sporná tak v prísne akademických kruhoch, ako aj v politických, ktoré nesúvisia s nijakou vedeckou argumentáciou.

Plastičnosť a nestálosť regionálnych hraníc – je neodmysliteľne spojená s vývinom geopolitických formácií. Je to vlastne dôkaz toho, že hlavným obsahom geopolitických procesov je konfrontácia aktérov medzinárodných vzťahov v boji za zdroje prežitia a rozvoja. Ako príklad môžeme uviesť suroviny (energetické zdroje, surovinové, vodné a i.), ako aj ochranu národných záujmov štátov s cieľom zabezpečiť si bezpečnosť, čiže ochranu svojho životného priestranstva.

V dôsledku hore uvedeného sa na svetovej mape zjavujú teritoriálne kombinácie, ktorých regionálne hranice sa dostávajú do veľkej závislosti od vzájomne súvisiacich faktorov. Po prvé, od geopolitických záujmov jednotlivých krajín, ktoré formujú región a od ich schopnosti vplyvať na geopolitické rozloženie síl, tak v regióne, ako aj za jeho hranicami, a tiež od mimo regionálnych aktérov, ktorí majú záujem o prítomnosť v danom regióne. Po druhé, od rovnováhy síl v regióne. A po tretie, od aktuálneho stavu medzinárodných vzťahov.

Všetky tri faktory sú úzko prepojené. Stabilitu zaručuje rovnováha. Všetky spolu zaručujú poriadok, čo platí nielen teoreticky, ale aj prakticky. Niet pochyb, že ide o silovú rovnováhu, to jest o možnosti štátu vplyvať na charakter vzťahov vo vlastnom záujme a mať pritom prevahu. Nemusi sa to dosahovať použitím vojenskej sily, ale nevyklučuje to použitie nátlaku, prinucovania a hrozieb. Aj tu existuje široká škála nástrojov vplyvu na konkrétne krajiny a ich združenia. Napríklad, silové akcie, ekonomický a propagandistický nátlak, zasahovanie do vnútorných záležitostí a podobne.

Udalosti okolo hraníc Veľkého Pričernomororského regiónu zdôrazňujú jeho význam vo svetovej politike. Stretli sa tu záujmy nielen vnútri regionálnych krajín, ale tiež záujmy USA, EÚ, NATO a ďalších aktérov, hoci treba povedať, že Pričernomoršie aj pred ukrajinskou krízou pociťovalo pomerne silnú vojensko-politickú prítomnosť USA a NATO, ktorí sa tam pokúšali o dlhodobú prítomnosť. V roku 2004 USA vyhlásili predislokáciu amerických vojsk zo západnej Európy do východnej. Za toto obdobie sa geografická časť Čiernomoria pretransformovala tak z hľadiska formy, ako aj z hľadiska obsahu, na aktívny priestor realizácie vojensko-politickej stratégie USA, a krajiny, ktoré sa zaviazali plniť túto stratégiu – sa premenili na mobilné vojenské základne. Rozhodujúcim faktorom, ktorý obmedzoval prítomnosť zahraničných štátov v Čiernomorskom bazéne, je Konvencia Montreux z roku 1936¹.

¹ The Convention regarding the regime of the straits signed at Montreux on July 20th, 1936. Dostupné na: http://sam.baskent.edu.tr/belge/Montreux_ENG.pdf

Ale po vstupe Rumunska a Bulharska do NATO v roku 2004 a po tom, čo tu boli vybudované vojenské námorské základne, USA fakticky mohli mať zaručenú kontrolu nad západným Pričernomorím. Medzitým víťazstvo vo voľbách pravicových strán z proamerickéj strany Bojka Borisova „Občania za európsky rozvoj Bulharska“ im umožnila ešte väčšmi sa upevniť pozície v tomto regióne¹. Úloha Bulharska v tejto otázke stúpila, keď Turecká republika odmietla umiestniť veliteľské centrum NATO na svojom území. Turecko sa skutočne obávalo, že si naruší vzťahy s Ruskou federáciou, a preto sa neodhodlalo k takémuto kroku. Keď sa však Krym stal pokračovaním hraníc Ruska, metafyzicky zmenil rozloženie síl na Čiernom mori. Došlo k novým metamorfózam. Rusko začalo zvyšovať svoj vojenský potenciál. Možno pozorovať aktivizáciu zvýšeného počtu lodí a ponoriek ruskej Čiernomorskej flotily, ako aj posilnenie pobrežnej ochrany. Na Kryme sa momentálne nachádzajú zoskupenia pozemných vojsk, ktorých úlohou je zabezpečiť obranu polostrova. Niet pochýb o tom, že aktivita síl NATO, teraz už bezprostredne pri ruských hraniciach, si bude vyžadovať odvetné akcie, v podstate zodpovedajúce reálnej politike. A v tomto zmysle, tento vojensko-technický krok bude vynúteným opatrením krajiny.

Ozbrojený konflikt na Ukrajine veľmi presvedčivo preukázal pohyb sveta smerom k polycentričnosti. Nebudem sa venovať otázke, prečo Ruská federácia reagovala na udalosti v roku 2013- 2014 tak, ako reagovala, pretože je to široká téma, ktorú nemožno obsiahnuť v rámci jedného článku. Sústreďím sa na realitu, aká je.

A otázka, ktorá nás zaujíma, je otázka samej existencie Veľkého Pričernomorského regiónu. Takáto zóna existuje, či je to len zveličovanie? V tomto kontexte sa logicky natíska iná otázka. Ak pripustíme, že takáto zóna nie je zveličením, tak v čom spočíva jej existencia a čo predstavuje? A ďalšia nemenej dôležitá otázka je: ako zapadá do ustavične sa meniacej reality?

Odpoveď na tieto otázky treba hľadať predovšetkým v geopolitických štúdiách o priestranstvách a dávať do súvislostí existujúci teoreticko-metodologický výklad s realitou dneška, čiže s transformáciou medzinárodného systému nebezpečenstiev a perspektív, ktoré so sebou pre štáty a ich zoskupenia prináša.

Pojem „veľké priestranstvo“ (Großraum) rozpracoval nemecký filozof a politický teoretik Carl Schmitt (1941). Podľa neho geopolitický priestor (Großraum) je obranným pásom pre silnú mocnosť a táto si ho bráni ako zónu vlastných záujmov.(Schmitt 1941) Znamená to, že najlepšie predvída existenciu vedúcej mocnosti v regióne, ktorá si sama vytvára za hranicami svoj vlastný rádius pôsobenia a prostredníctvom geopolitických technológií si udržiava akcieschopnosť. Podľa C. Schmitta (1941) Eurázia predstavuje rôznorodý konglomerát etnických spoločenstiev, štátov a kultúr, čo v podstate sťažuje možnosť formovať jednotné priestranstvo. Bolo by preto prirodzené založiť v jeho hraniciach

¹ Voľby do parlamentu v Bulharsku vyhrala strana expremiéra. Dostupné na : <http://www.unian.net/world/787310-vyiboryi-v-parlament-bolgarii-vyiiigrala-partiya-eks-premera.html>.

niekoľko veľkých geopolitických útvarov a riadiť ich z pružného centra. Z hľadiska hore uvedenej definície je veľmi zaujímavý útvar ako Veľký Pričernomorský región (The Wider Black Sea region). V geopolitickej klíme súčasnosti sú hranice tejto zóny geograficky nejednoznačné. S Čiernym morom hraničí šesť štátov – Bulharsko, Rumunsko, Ukrajina, Rusko, Gruzínsko a Turecko. No zóna Veľkého Pričernomorského priestranstva, na hranice ktorého sme poukazovali, na začiatku, je teritoriálne pomerne rozľahlá. Patria sem tri z piatich štátov Organizácie čiernomorského ekonomického priestranstva, ktoré nemajú prístup k moru, vrátane Moldavska, ktoré sa nachádza medzi Ukrajinou a Rumunskom, v blízkosti Čierneho mora. Vďaka svojej geografickej polohe jeho južná hranica siaha takmer k Čiernemu moru, ku ktorému je prístup cez Dnesterský liman a Dunaj. Grécko je pomerne blízko ústia Bosporu, ktorý spája Čierne more a Stredozemské more. Arménsko, síce nehraničí s Čiernym morom, ale rozprestiera sa v jeho blízkosti. Treba sem zaradiť aj Azerbajdžan a Albánsko – dve krajiny, ktoré, aj keď nesusedia s čiernomorským pobrežím, ale rozprestierajú sa na brehoch iných morí: Azerbajdžan pri brehu Kaspického mora, Albánsko pri brehoch – Adriatického mora. Logicky sa nám zdá neprirodené zahrnutie Azerbajdžanu a Albánska do čiernomorského regiónu. Napríklad, vynára sa otázka: prečo Albánsko je súčasťou čiernomorského priestranstva, a také Macedónsko – nie?

Pripomínam, že organizácia *Čiernomorská* hospodárska spolupráca¹ združuje dvanásť štátov Pričernomorja a Južného Balkánu. Iniciátorom jej vzniku bolo Turecko, ale *Čiernomorská* hospodárska spolupráca sa nestala sebestačnou regionálnou organizáciou. Navyše, nemala jednotného lídra, každý štát bol ponechaný sám na seba a konal na vlastnú zodpovednosť. Napriek tomu, že na technickej úrovni organizácia prijala celý rad dôležitých dokumentov, ako „Bosporská deklarácia“² a „Deklarácia summitu o Čiernomorskej hospodárskej spolupráci“³, jej činnosť to nijako zvlášť neovplyvnilo a nepridalo jej to na funkčnosti. A ešte jedna vec: rôznosť krajín v ich geopolitickom rozvoji: Rumunsko a Bulharsko sú členmi Európskej únie a NATO, zatiaľ čo Turecko – nie je členom Európskej únie, ale je členským štátom NATO, a udalosti z augusta 2008 mali za následok vážne zhoršenie rusko-gruzínskych vzťahov.

Akonáhle Ruská federácia uznala v auguste 2008 nezávislosť Abcházska a Južného Osetska (Cchinvalského regiónu), Gruzínsko prerušilo s ňou diplomatické vzťahy. Neskôr, po odstúpení prezidenta Saakašviliho, síce došlo k istej normalizácii vzťahov, ale rétorika ich politického obsahu zostáva nezmenená, pretrváva v nej prvok akejsi podmienenosti, ktorý má

¹ Čiernomorská hospodárska spolupráca. Členské štáty: Azerbajdžan, Albánsko, Arménsko, Bulharsko, Grécko, Gruzínsko, Moldavsko, Ruská federácia, Rumunsko, Srbsko, Turecko a Ukrajina. Pozorovatelia: Rakúsko, Bielorusko, Nemecko, Egypt, Izrael, Taliansko, Poľsko, Slovensko, USA, Tunis, Francúzsko, Chorvátsko a Česká republika, Konferencia Energetickej charty, Medzinárodný čiernomorský klub a Európska komisia.

² Bosforskoje zajavlenije, Stambul, 25 ijuňa 1992 g., Dostupné na: <http://www.pabsec.org/pabsec/aksisnet/file/rus/08%20BSEC%20Bosphorus%20statement.pdf>

³ Deklaracija o Černomorskom Ekonomičeskom Sotrudičestve, Stambul, 25 ijuňa 1992 g., Dostupné na: <http://www.pabsec.org/pabsec/aksisnet/file/rus/09%20BSEC%20declr%201992.pdf>.

d'aleko do vyriešenia stavu. Ide tu o štatút územia, ktoré Ruská federácia uznáva ako suverénne štáty, a Gruzínsko nástojí na obnove územnej celistvosti, čiže na „návrate“ nezávislého Abcházska a Južného Osetska do gruzínskeho štátu. Nemenej dôležitou otázkou je aj euroatlantické smerovanie Gruzínska k zblíženiu so západnými štruktúrami. Pripomínam, že v septembri 2014 na summite NATO vo Walese bol schválený balík opatrení, ktorý aktívne odporuje úsilie Gruzínska stať sa členom aliancie. A 27. augusta 2015 otvorili na území Národného učebného centra v Krcanisi (neďaleko Tbilisi) učebno-tréningové centrum NATO¹.

Pokiaľ ide o tento problém, zvláštnu pozornosť si zasluhuje pozícia Ruskej federácie, ktorá jednoznačne dala najavo, že zahraničnopolitická voľba Gruzínska je jeho výlučné právo. Medzi oboma krajinami sa však zachováva „zakázané pásmo“, ktoré ak Gruzínsko prekročí, tak zo strany Ruska bude nasledovať celý rad dôsledných odvetných opatrení. Konkrétne, ak Gruzínsko vstúpi do NATO, tak Južné Osetsko sa stane súčasťou Ruskej federácie.

Prax medzinárodných vzťahov neraz presvedčivo dokázala, že konflikty tesne súvisiace s otázkou suverenity, najmä ak ide o normalizáciu vzťahov medzi krajinami, vedú obyčajne do slepej uličky. Tu sa nedá očakávať podstatný pokrok. Zároveň však bez ohľadu na existenciu zložitých protirečení a vzájomných nárokov, treba priznať, že Gruzínsko je krajina, ktorá je po stránke konfesionalnej, kultúrnej a historickej Rusku veľmi blízka. Nič to však nemení na skutočnosti, že návrat rusko-gruzínskych vzťahov do prijateľnej polohy bude dlhodobý a zložitý.

Asymetria v rámci Čiernomorského regiónu jestvuje nielen prípade Gruzínska, ale tiahne sa aj po línii rusko-tureckých vzťahov. Situácia s ruským lietadlom SU-24, ktoré zostrelila turecká armáda v novembri 2015, sa negatívne odrazila na vzťahoch medzi týmito krajinami, treba však podotknúť, že ani pred touto udalosťou sa rusko-turecké vzťahy nevyvíjali smerom k zabezpečeniu regionálnej bezpečnosti a upevneniu geopolitického a geoenergetického potenciálu regiónu, skôr šlo len o dvojstranné zmluvy. Presnejšie, tieto krajiny podpísali zmluvy o výstavbe prvej tureckej jadrovej elektrárne v lokalite Akkuyu v južnej provincii Mersin. Rátalo sa s vybudovaním štyroch energoblokov, ktoré mali mať kapacitu 1,2 gigawatov podľa ruského projektu „AES 2006“ s vodovodným energetickým reaktorom. Keď Bulharsko odstúpilo od výstavby „Južného prúdu“, Rusko ho preorientovalo do Turecka a nazvalo ho „Tureckým prúdom“ (Turkish Stream)². Problém regionálnej bezpečnosti sa ukázal vo svetle ešte väčších hrozieb a výziev. Navyše, čiernomorské krajiny neboli jednotné pri riešení energetického problému. Plynovod „Južný prúd“ mal pôvodne prechádzať po území Bulharska, ale

¹ *Učebno-trenirovočnýj centr NATO otkryt v Gruziji.* Dostupné na: <http://sputnik-georgia.ru/politics/20150827/228410797.html>.

² *Turkish Stream.* Dostupné na: <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/turkish-stream/>.

Bulharsko podľahlo tlaku USA a odmietlo výstavbu plynovodu cez svoje územie. Úmysel stavať tento plynovod neodolal nátlaku úradníkov Európskej únie, na ktorých tlačili USA. Šlo tu o prehru hneď v niekoľkých smeroch – prehra ruskej strany v otázke lobingu, aby „Južný prúd“ získal štatút „transeurópskej energetickej siete“ TEN. Tento štatút automaticky umožňoval vyhnúť sa dosahu tretieho energetického balíčka. To po prvé. A po druhé, to bol neúspech v otázke získania povolenia na jeho výstavbu od Bulharska. Podľa nášho názoru, náhle rozhodnutie obrátiť plynovod iným smerom, do iného štátu, nebolo dobre premyslené. Nehovoriac už o tom, že šlo o veľkokapacitný plynovod s veľkými finančnými a časovými nákladmi. Pri riešení tejto otázky v podstate šlo väčšmi o emócie, než o zdravý rozum.

Pri analýze rôznych modelov integrácie, ktoré sa rozšírili v hraniciach Veľkého čiernomorského regiónu, nemožno nespomenúť výskyt celého radu alternatívnych integračných projektov, ktoré ťažili z konfliktu s Ruskou federáciou. Ide o GUUAM (Gruzínsko, Ukrajina, Uzbekistan, Azerbajdžan, Moldavsko), neskôr GUAM (Gruzínsko, Ukrajina, Azerbajdžan, Moldavsko), o štruktúru, zjavne orientovanú proti Rusku, ktorá mala za cieľ zabezpečiť energetickú bezpečnosť svojich členských štátov. Druhým projektom bola integrácia v rámci *Spoločenstva demokratického výberu*, ktorej oficiálnym iniciátorom sa stalo Gruzínsko, ktoré zastupovala ministerka zahraničných vecí Salome Zurbichvili a Ukrajina, ktorú zastupoval Borys Tarasiuk. Treba však konštatovať, že prevažne politický charakter týchto útvarov nemohol dosiahnuť výsledok, ktorý by stál za pozornosť a upútal by na seba vážnu pozornosť.

2 PRETVORENIE SVETOVÉHO SYSTÉMU MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV A PROBLÉMY SPOLUPRÁCE A KONFRONTÁCIE VO VEĽKOM ČIERNOMORSKOM REGIÓNE

Po rozpade bipolárneho systému sa svet ocitol pred potenciálnou výzvou vážnych zmien, ktoré urýchlili závislosť krajín a regiónov sveta. Svet sa stal otvorenejším. Nastal nebyvalý rozmach regionalizácie medzinárodných vzťahov. Krajiny sa ocitli v centre integračných procesov. Všetko uvedené zmeny začali pripravovať svet k novej fáze evolúcie prostredníctvom integrácie a regionalizácie.

Z hľadiska zdravého rozumu reakcia štátov, ktoré aj pred ústupom bipolárneho modelu usporiadania sveta vystupovali v úlohe objektu, a nie subjektu medzinárodnej politiky, stať sa časťou regionálnych združení, sa dala predvídať. Stredne veľké štáty v dôsledku objektívnej reality boli nútené vstupovať do vznikajúcich integračných zoskupení. Inak by len ťažko mohli reagovať na výzvy, v epicentre ktorých sa ocitli, hoci, mohlo by sa zdať, že hľadanie vlastnej identity, nezávisle od zložitosti okolitého prostredia, ktorú prinášal nový proces organizácie sveta, by mohol byť vynikajúcim stimulom na to, ako sa izolovať od ostatných a venovať sa vlastnému vývoju. Získanie

vlastnej suverenity však ešte nezaručovalo sebestačnosť, naopak, poukazovalo na to, že sa treba vedieť samostatne vyrovnat' s výzvami systému, ktoré mali existenčný charakter.

Osobitne sa to týkalo štátov, ktoré získali samostatnosť v dôsledku rozpadu Sovietskeho zväzu. Zvládnuť novovzniknutú situáciu izolovane nebolo možné. Otázku izolácie začali tieto štáty riešiť tak, že sa zapojili do regionálnych združení. Pre silné štáty sa regionalizácia stala priestorovým meradlom moci, aj keď takáto sila je pomerne relatívna, nie absolútna kategória možností štátu.

Toto sa najväčšmi dotklo Ruska. Objektívne vzaté, strata globálneho líderstva by sa bola mala kompenzovať iniciovaním vlastných projektov, zodpovedajúcich obnove vlastných síl, ale fakticky menšiemu oslabeniu zdedenej moci po veľkých geopolitických stratách. Hypoteticky by sa dalo pripustiť, že iniciovanie takých projektov, ako napríklad sformovanie Spoločenstva nezávislých štátov (SNS), malo za cieľ vrátiť novovzniknuté štáty do bývalého priestranstva a hraníc, len už s iným štruktúrnym obsahom.

Ako výstižne napísal Fernand Braudel „Priestranstvo je realita nielen dnešná, ale vo veľkej miere aj včerajšia.“ (Braudel 1994) A v praxi to spočiatku aj tak bolo. Vznik regionálnych združení spravidla zodpovedalo rôznym úlohám, ale sledovalo jediný cieľ – krajina, ktorá iniciovala projekt, nadobúdala inú politickú váhu.

Regionalizácia procesov začala využívať pluralizmus kontrastov a integračných dilem, čo určite malo svoj geopolitický podtext. Na jednej strane, vznikli integračné projekty pre zväzové republiky, ktoré navrhovalo Rusko, na druhej strane, vznikali združenia, ktoré iniciovala „stará“ Európa alebo USA. Okrem toho nemalú úlohu zohráva premyslenosť a konštruktívnosť zahraničnej politiky hlavných aktérov medzinárodných vzťahov v tom či onom regióne. Ak máme na mysli napríklad Strednú a Východnú Európu, tak úloha Nemecka ako hlavného aktéra tu je jednoznačná. Ak analyzujeme situáciu, ktorá vznikla v postsovietskych krajinách, v prvom rade v SNS, tak v tomto regióne badať veľký vplyv Ruska, ale bez vedomej a dobre premyslenej stratégie, čo malo za následok stratu vplyvu Ruska na tieto krajiny.

Stratégia vplyvu nie je nič iné, ako cieľavedomé rozširovanie vplyvu prostredníctvom aplikácie rozličných geopolitických technológií. Nepochybne, ide o zdĺhavý proces, ktorý ráta so zapojením širokého a pružného spektra nástrojov, ale pomáha získať očakávané výsledky. Ide vlastne o dobre premyslené metódy práce s vládnucimi elitami, s novo konštituovanými elitami (kontraelitami) a miestnymi masovo-komunikačnými prostriedkami, čo si vyžaduje vybudovať efektívny systém kontroly medzi mocou a opozíciou, vytvoriť potrebnú väčšinu zvonku, s bohatými skúsenosťami a množstvom politických a hospodárskych vzťahov. Samozrejme, toto si vyžaduje systematickú prácu s opozíciou, ktorá sa mení na podriadený prvok, čiže, keď treba, podriadi sa režimu elít. Je to akýsi kontrolovateľný pluralistický režim, čo

v mnohom umožňuje, ak už nie sa celkom vyhnúť, tak aspoň kontrolovať efekt „farebných revolúcií“, *majdanov*, ktoré obyčajne majú rozličné pomerne fatálne následky, o ktorých sa potom hovorí ako o výsledkoch transformácie politických režimov. Dôležitú úlohu má práca s mládežou.

Práve analýza vplyvu ruskej a americkej stratégie na jednotlivé krajiny postsovietskeho priestranstva umožňuje konštatovať, že ruský faktor je slabý, čoho dôkazom je opačná „lojalita“ vládnucej elity voči Rusku.

Toto isté platí aj o Moldavsku, kde proruské nálady boli po rozpade ZSSR pomerne silné, ale pre nepremyslenú politiku Ruskej federácie a najmä pre uvalenie sankcií na dovoz moldavského tovaru, Moldavsko sa čoraz väčšmi Rusku vzdalo. Rusko nemalo jasnú stratégiu ohľadne postsovietskeho priestranstva, a tak začalo strácať vplyv dokonca aj na také štáty, ako je Bielorusko a Kazachstan, ktoré spolu s Ruskom iniciovali vznik Eurázijského zväzu.

POUŽITÁ LITERATÚRA

ALEKSIUN, N., BEAUVOIS, D., DUCRAY, M., KLOCZOWSKI J. i dr. (2009): *Istorija Central'no-Vostočnoj Jevropy. Центрально-Восточной Европы*. SPb. Jevrazija, 2009. ISBN 978-5-8071-0.

BARYGIN, I. N. (2009): *Meždunarodnoje regionovedenije*. SPb. Piter, 2009. ISBN 978-5-388-00688-2.

BIBLIKOV, M. V. (2006): *XX Meždunarodnyj kongress istoričeskich nauk* /M. V. Biblikov. V. A. Tiškov, V. K. Volkov. Novaja i novejšaja istorija, 2006, č.1, s. 3 – 11.

BOZKURT Giray Saynur. (2013): *Blue Black Sea: new dimensions of history, security, politics, strategy, energy and economy*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2013. ISBN 9781443864756 1443864757.

BRAUDEL, F. (1994): Čto takoe Francija?: In: *kn. 2: per. s fr. F. Braudel, M. Izd-vo Sabašnikovych*, 1994. Kn. 1: Prostranstvo i istorija, 406 s.

BURIAN, A. (2014): Mnogopol'arnyj mir i mesto Jevropy v novej sisteme meždunarodnyh otnošenij. [Online.] In: ИА REX, 2014. [Citované 4.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.iarex.ru/articles/46648.html>>.

BURIAN, A. (2014): Mnogopol'arnyj mir i novyje parametry bezopasnosti v Pričrnomorskom regione. [Online.] In: ИА REX, 2014. [Citované 4.3.2016] Dostupné na internete: <<http://www.iarex.ru/articles/46703.html>>.

BURIAN, A. (2013): Moldavija između Vostokom a Zapadom v kontekste sovremennych geopolitických transformacij. [Online.] In: AVA.MD, 2013. [Citované 4.3.2016] Dostupné na internete: <<http://ava.md/analytcs-commentary/021020-moldaviya-mezhdu-vostokom-i-zapadom-v-kontekste-sovremennih-geopoliticheskikh-transformacii.html>>.

BURIAN, A. PRO SŠA. (2012): *V Jevrope i uroki Kaspijskogo krizisa: Rumynija v roli Kuby, Băsescu v roli Castro*. [Online.] In: [IA REGNUM](http://ia-regnum.ru), 2012. [Citované 4.3.2016] Dostupné na internete: <<http://regnum.ru/news/1596472.html>>.

Charter of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation. (The Charter entered into force on 1 May 1999). [Online.] 1999. [Citované 4.3.2016.] Dostupné na internete:

<<http://www.bsecorganization.org/documents/LegalDocuments/statutory/charter/Download/CHARTER%20web%20080630.pdf>>.

Černomorsko-Kaspijskij region: geopolitika, etnopolitičeskije processy i mežregional'nyje vzaimodejstvija. Sb. Nauč. St., pod redakcijej A. A. Ozerova. Ros. Int-t strateg. Issled. Černomorsko-Kaspijskij regional'byj inform. Analyt. Centr. Južnyj federal'nyj un-t, Int-sociologiji i regionovedenija. M. RISI, M.: РИСИ, 2015. 268.

FEDOTOVA, V. G. (1997): *Modernizacija drugoj Jevropy*. M. IF RAN, 1997. I SBN 5-201-01926-9.

GUSEJNOV, V. A., DENISOV, A. P., SAVKIN, N. P. (2010): *Bolšoj Bližnij Vostok: stimuly i predvaritel'nyje itogi demokratizacii*. M.: OLMA MEDIA GRUPP, 2010. ISBN 978-5-373-01705-3.

HIRSH, M. (2015): Once a Hawk, Brzezinski Sees Hope for U.S.-Russia Relations. A Cold War hardliner explains why this time is very different. [Online.] In: Politico Magazine, 2012. [Citované 4.3.2016.] Dostupné na internete: <<http://www.politico.com/magazine/story/2015/11/brzezinski-sees-hope-for-us-russia-relations-interview-hirsh-213400#ixzz3uQzLDpAL>>.

JEVSEJEV V. V. (2013): *Krizis koncepciji „Bolšoj bližnij Vostok“*. [Online.] In: Iran.Ru, 2012. [Citované 4.3.2016] Dostupné na internete: <http://www.iran.ru/news/analytcs/85840/Krizis_koncepcii_Bolshoy_Blizhniy_Vostok>.

KISSINGER, G. (2015): *Mirovoj poriadok*. M.: AST, 2015. ISBN 978-5-17-087154-4.

RASMUS , R. (2007): Euro-atlantičeskoje Pričernomorje. [Online.] In: *Rossija v global'noj politike*, 2007. [Citované 4.3.2016.] Dostupné na internete: <http://www.globalaffairs.ru/number/n_8817>.

SCHMITT, C. (2008): *Nomos zemli v prave narodov Jus Publicum Europaeum* /per. s nem. K. Loščševskij, Ju., Korinec, red. D. Kuznicyn. SPb., Vladimir Daľ, 2008. ISBN 978-5-93615-086-9.

SCHMITT, C. (1941): *Völkerrechtliche Großraumordnung: mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte. Ein Beitrag zum Reichsbegriff im Völkerrecht*. Berlin, Wien, Leipzig: Deutscher Rechtsverlag, 1941. 58 s.

TRIANAFYLLOU, D. (2010): *The security context in Black Sea region*. London; New York: Routledge, 2010. ISBN 9780415560887 0415560888.

ULUNJAN, AR. A. (2009): *Novaja političeskaja geografija. Pereformatiruja Jevraziju. Istorizirovannyjezarubežnyje geokoncepty. Konec XX. V. načalo XXI v.*. M. IVI RAN, 2009. ISBN 978-5-94067-267-8.

WEAVER, C., HENDERSON, K. (2010): *The Black Sea region and EU policy: the challenge of divergent agendas*. Farnham, Surrey, England; Burlington, VT: Ashgate, 2010. ISSN 1815-347X.

WEAVER, C. (2013): *The politics of the Black Sea region: EU neighbourhood, conflict zone or future security community?* Farnham, Surrey, England: Ashgate Pub. Company, 2013. ISBN 9781409463665.